

ŠTĚPÁNKA MATÚŠKOVÁ / 18. 2. 2016

Všechno, co jste kdy chtěli vědět o českém filmu

A nebojte se zeptat v oddělení kurátorů NFA.

V zešeřelém projekčním sálku se scházejí kolegové, každý si sedá na své místo. Zhasíná se, promítač Stanislav Novák ze své kabiny vypouští paprsek světla a na plátně se objevují první obrazy. Kurátoři komentují děj filmu: „To by mohlo být Boží tělo, podle těch družiček. A podívejte se na ty litinové kandelábry, takové jsou na Hradčanském náměstí.” Jejich postřehy vedou k určení dosud neidentifikovaného materiálu – několika vteřinového filmu průkopníka české kinematografie Jana Kříženeckého s názvem Defilování vojska o Božím těle na královských Hradčanech. Zařazením do projektu „Digitální restaurování českého filmového dědictví” se tento dokumentární snímek, považovaný za ztracený, podařilo určit, potvrdit, plně identifikovat a zrestaurovat, takže ho po mnoha desetiletích znovu uvidí diváci.

Kompletní informace

Získávat, zpracovávat, uchovávat, zpřístupňovat národní filmové dědictví – to jsou úkoly Národního filmového archivu. Oddělení kurátorů má na starosti především „zpracování” audiovizuálních děl, která už součástí sbírek NFA jsou nebo do nich přicházejí. Skupinu dvanácti odborných pracovníků vede filmová historička Briana Čechová.

Oddělení se zabývá všemi kategoriemi filmů – jsou tu odborníci na filmy hrané, dokumentární, animované, zpravodajské i amatérské. NFA filmy získává několika způsoby. Na základě zákona o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie (konkrétně paragrafů 6 a 7) dostává od tvůrců informace o audiovizuálních dílech, která v České republice vznikají a objeví se v kinech. „Naším úkolem je soustředit kompletní údaje o tom, co se v této zemi natočilo – co prošlo distribucí, co natočily

akreditované filmové studijní obory a co mělo alespoň deset veřejných představení,” vypočítává Briana Čechová.

Další možnost obohacení sbírek představuje nákup či dar od soukromé osoby nebo instituce. A je to častější cesta filmu do archivu, než by se zdálo. Není nic neobvyklého, když se ozve telefon s nabídkou „filmů po dědečkovi”. „Třeba nedávno nám hotelová škola v Klánovicích nabídla rozsáhlou sbírku asi dvou set výukových filmů o společném stravování a pravidlech stolování. Takové nepodchycené snímky, které neprošly širokou distribucí a nemáme o nich tudíž žádný písemný záznam, zpravidla získáváme darem a jsou vítaným doplňkem sbírky dokumentárního filmu,” popisuje vedoucí oddělení a naznačuje, jak zajímavé úkoly před kurátory stojí. Svůj prostor má také výměna materiálů mezi archivy, organizovanými ve FIAF (Mezinárodní federace filmových archivů, jíž je NFA od roku 1946 členem), neboť i tam lze objevit film, který má charakter bohemika.

Stíhačky i fěrtůšky

„Zpracovat film” znamená v řeči kurátorů NFA soustředit o něm maximum informací. Základním předpokladem zpracování filmového materiálu je pochopitelně projekce. Pro laika to může znít jako práce snů – tak zvané identifikační komise se konají pravidelně už dlouhá desetiletí v malém promítacím sále NFA v Malešické ulici. Schází se zde kurátoři a další odborní pracovníci archivu, někdy i externí znalci různých oborů a pamětníci, a snaží se identifikovat film ze všech úhlů. Popis filmů je skutečně důkladný. Sbírají se veškeré údaje filmografické (režie, scénář, hudba, kostýmy...), obsahové (slogan, obsah, anotace) a technické (údaje o filmové kopii či jiném nosiči).

Zaujetí kurátora pro identifikaci někdy hraničí až s posedlostí.

Mimo archivační a identifikační komise zpracovávají kurátoři filmy samostatně ve střížně, kde si mohou film promítnout na prohlížečím stole. Výhodou je možnost zastavení nebo vrácení filmového pásu a zhotovení fotografie z jednotlivého filmového okénka. „Zaujetí kurátora pro identifikaci vede nezřídka k tomu, že si vyfotí konkrétní záběr ulice a pak se na vytipované místo zajede podívat, aby si ověřil svoji domněnku o lokaci, což někdy hraničí až s posedlostí,” směje se Briana Čechová.

U snímků neznámého původu je zpracování podstatně obtížnější a role zkušeného kurátora nezastupitelná. Podle Briany Čechové je rozhodující, kolik toho mají kurátoři „nakoukáno” a kolik si toho pamatují. Krom toho patří k ideální výbavě kurátora důkladnost, schopnost postihnout co nejvíce detailů, které ve výsledku mohou vést k identifikaci materiálu, ať už je to autorský rukopis, lokace natáčení nebo třeba nenápadná poznámka přímo na filmovém pásu.

Součástí popisu všech snímků jsou vedle autorských údajů, obsahu, exteriérů a osobností klíčová slova, která jsou pak nepostradatelná pro rešeršní činnost. Základem je popis viděného, aby bylo možné reagovat i na nečekané dotazy. Do NFA totiž přicházejí rozličné požadavky, velmi často z televizí nebo od tvůrců stříhových filmů či zábavných pořadů, kteří hledají doplňující záběry z dokumentárních, zpravodajských nebo hraných filmů. Záběr na kolo rozjíždějící se lokomotivy, prostředí předválečné pekárny, historické telefonní budky... Zájemci hledají rovněž dobový vzhled určitého místa, interiéru nebo budovy, různé technické zajímavosti, osobnosti,

historické události. Vyhledávání (rešeršování) takových záběrů se věnují právě kurátoři. „Jeden režisér chtěl pro svůj film vrány na poli, jiný západy slunce, pro Helenu Třeštíkovou jsme vybírali historické záběry z období protektorátu do filmu o Lídě Baarové, nedávno jsme hledali výrobu knoflíků,” vzpomíná Briana Čechová. Podle ní se rešerše velmi často týká úzce vymezených odborných témat, jako jsou prvky moravských lidových krojů, nebo třeba vojenská technika. „Máme například velmi podrobně popsané stíhačky, což se nám podařilo ve spolupráci s katedrou letectví ČVUT,” dodává a hned také připojuje: „Při zpracování není dobré předjímat případné rešeršní zadání, protože dnes rozhodneme o tom, že něco zdánlivě nesmyslného popisovat nebudeme, a hned zítra se na to někdo zeptá.” Práce na rešerši může trvat deset minut, deset hodin i několik dnů – záleží na komplikovanosti zadání.

Hraný film je až na jednotlivosti v NFA zachován a popsán absolutně.

Gigantické svazky

Už od úplného začátku filmového archivnictví u nás, který sahá do roku 1943, byla snaha filmy popisovat. Hraný film je až na jednotlivosti v NFA zachován a popsán absolutně, přičemž výsledky práce kurátorů jsou veřejně dostupné v šesti svazcích publikace Český hraný film 1898-1993. Na novějších ročnících se dále v komisích pracuje. Český animovaný film kurátoři zpracovali do roku 1945 a údaje vyšly ve stejnojmenné publikaci. Kdo někdy držel tyto svazky v ruce, dokáže si asi představit mravenčí práci, která jejich vydání předcházela.

„U dokumentů je situace ještě podstatně složitější,” říká Briana Čechová. Nelze je popsat v úplnosti, protože se zachovala jen část z celkové produkce. Z filmů natočených do roku 1945 je ve sbírkách NFA uložena asi třetina, zbylé dvě třetiny jsou evidovány jako nedochované. Filmy často neprošly distribucí, a tak se k nim jen velmi obtížně dohledávají informace. „A zpravodajský film je jako nepřehledné moře. Pořadí šotů v týdenících bylo v průběhu času upravováno a my se je teď snažíme vrátit na původní místo. V knihovně NFA v dobovém tisku Pressa a Filmový kurýr lze vyhledat záznamy o jejich obsahu, které nám takovou rekonstrukci umožňují,” doplňuje.

Kolik toho mají nakoukáno?

„Je ovšem třeba si uvědomit, že zpracování je pouze jednou z mnoha činností, jimiž se kurátoři zabývají a sbírky vedle českých filmů zahrnují také ty zahraniční. Pohybujeme se tady ve světových souvislostech. Není neobvyklé, že máme zahraniční titul, který se jinde nedochoval. NFA patří už tradičně k archivům, které zachraňují nejen domácí, ale i světové filmové dědictví,” uzavírá vedoucí kurátorka.

Základní údaje, které v ještě větší šíři popisují kurátoři NFA:

TŘI OŘÍŠKY PRO POPELKU

Drei Haselnüsse für Aschenbrödel

Pohádka

1973

Výroba.: česko/ německý (NDR)

Filmové studio Barrandov

DEFA

Délka: 2370 m

Distribuce: Ústřední půjčovna filmů

Preméra: 16.11.1973

Exteriéry: Hrad Švihov a okolí, Klatovy a okolí, Železná Ruda a okolí (Onen Svět),
Šumava, Mezihoří u Švihova, Německo: zámek Moritzburg

Režie: Václav Vorlíček

Pomocná režie: Jaroslav Pour, Michael Englberger

Asistenti režie: Petr Špás, Peter Bohnenstengel, Jiřina Vaňková, Dagmar Švejdová

Námět: František Pavlíček

Předloha: Božena Němcová (pohádka O Popelce)

Scénář: František Pavlíček, Václav Vorlíček

Kamera: Josef Illík

Druhá kamera: Adolf Hejzlar

Asistent kamery: Antonín Šimral

Architekti: Oldřich Bosák, Alfred Thomalla

Výprava: František Straka, Bedřich Čermák

Kostýmy: Theodor Pištěk ml., Günther Schmidt, František Zapletal, Nita Romanečová,
Viktor Wittek

Masky: Vladimír Petřina, Otto Banse, Hannelore Petzold, Libuše Machková

Střih: Miroslav Hájek, Barbara Leuschner

Zvuk: František Fabián, Gerhard Ribbeck

Odborný poradce: František Michálek /jezdectví/

Dramaturgyně: Marcela Pittermannová

Vedoucí výroby: Jiří Krejčí, Heinz Herrmann

Zástupci vedoucího výroby: Renée Lavecká, Josef Mojžíš, Harald Andreas, Věra
Winkelhöferová

Asistentka vedoucího výroby: Vlasta Mathauserová

Vedoucí výrobní skupině: Ota Hofman

Hudba: Karel Svoboda

Nahrál: FISYO

Dirigent: Štěpán Koníček

Písně: Kdepak ty ptáčku hnízdo máš (Hu: Karel Svoboda T: Jiří Štáidl Zp: Karel Gott),

Melodie beze slov (Hu: Karel Svoboda Zp: Jitka Molavcová)

Začátek natáčení: 16. 10. 1972, Konec natáčení: 19. 6. 1973, Schváleno: 14. 6. 1973

Spolupracovali: Bohumil Nový, Jaromír Komárek, Werner Zieschang, Bohumila

Zelenková, Olga Hrčková, Jitka Šulcová

Hrají:

Libuše Šafránková (Popelka)

Pavel Trávníček (princ)

Petr Svojtka [dab] (hlas prince)

Carola Braunbock (nevlastní Popelčina matka)

Jaroslava Adamová [dab] (hlas matky)

Rolf Hoppe (král)

Otto Šimánek [dab] (hlas krále)

Karin Lesch (královna)

Fialová Vlasta [dab] (hlas královny)

Dana Hlaváčová (Dora, Popelčina nevlastní sestra)

Jan Libíček (preceptor)

Vítězslav Jandák (Kamil)

Jaroslav Drbohlav (Vítek)

Vladimír Menšík (čeledín Vincek)

Míla Myslíková (hospodyně Rozi)

Helena Růžičková (tlustá nápadnice Droběna)

Jan Šůs (šafář)

Miloš Vavruška (lovčí)

Jiří Růžička (kuchtík)

Jiří Krytinář (trpaslík)

Ilona Jirotková (Barborka)

Ostara Körner (hraběnka Stauffová)

Joachim Pape (hodnostář)

Gerd Funk (hodnostář)

Karl-Helge Hofstadt (hodnostář)

Holger Eckert (ceremoniář)

Erika Stiska (baronka)

Jutta Molter (manželka ministra)

Aurora Pan (manželka ministra)

Gertrud Adam (služka)

Matthias Molter (šlechtic)

Ursula Möckel (šlechtična)

Vincenc Vávra (lovec)

Bohumil Koška (pekař/čeledín)

Jiří Kodýtek (pekař/čeledín)

Vladimír Horáček (řemeslník)

Miroslav Krejča (čeledín s pečením)

Vladimír Navrátil (čeledín s pochodní)

Mirka Cingaislová (děvečka s dížemi)

Danuše Mikulová (dívka s kuřaty)

Ludvík Wolf (dubl za Braunbockovou)

Klíčová slova:

žebřík, koláče, kuřata pečená, pes, holubník, kůň, konírna, stáj, nádobí rozbité, karabáč, pec, popel s hrachem, ťukání na okno, holubi, pohlazení, kočka, miska mléka, dav lidí, sova, truhlička, medailon, sedlo, jezdci na koních, bryčka tažená koňmi, kuše, srna, koule sněhová, žena běžící, muži běžící, muž smějící se, poháry, korouhve, kokrhání, schody dřevěné, sáně tažené koňmi, praní v potoce, krb s ohněm, samostříl, dvojice postarší, krajina zasněžená, mdloby, koulování, muž běžící, muž spící vsedě, hnízdo, zrcadlo, oříšky lískové, řezání větví, klobouk myslivecký, liška, smečka psů, podání ruky, prsten, pták letící, pták zastřelený, šišky, klobouk pitoreskní, pochodeň, kapela taneční, tanec společenský, dvojice tančící, svíčky hořící, pukrle, poklona, střevíček ztracený, schody kamenné, potok zamrzlý, pád do potoka, dav jásajících

Slogan: Aktualizovaná verze klasické pohádky o Popelce.

Obsah pro publikace: Na dvoře velkého statku čekají na příjezd krále a jeho družiny.

Paní statku i její nepřiliš hezká dcera Dora se vyšňořily, aby udělaly dojem na

královského syna, pro kterého rodiče hledají nevěstu. Nevlastní dcera Popelka byla vyhoštěna mezi služebnictvo. Půvabnou a dobrou Popelku má každý rád – lidé i zvířata. Jen macecha a Dora ji nenávidí. Před královským příjezdem se Popelka zastane kuchtíka a za trest má přebírat mísu hrachu s popelem. Pomohou jí holoubci a Popelka se může projet na svém koni Juráškově. V lese překazí lov třem mladíkům. Jedním z nich je princ, který ocení její obratnost a statečnost. Na statku si zatím macecha vynutí pozvání na královský ples. Po odjezdu krále ihned pošle čeledína Vincka do města na nákupy látek a šperků. Popelce přiveze čeledín jen tři oříšky. Popelka si je schová na špejcharu. Jeden z oříšků vypadne, a když ho dívka otevře, nalezne v něm krásný lovecký oblek. Vyjede si v něm na Juráškově a v lese se znovu setká s princem a jeho přáteli. Hravě všechny přemůže ve střelbě a pak zmizí. Večer po odjezdu macechy a Dory na ples, vybere Popelka z druhého oříšku krásné šaty a odjede na zámek. Je nejkrásnější ze všech a princ se do ní zamiluje. Popelka mu položí hádanky a uteče. Na schodech ztratí střevíček. Princ ji pronásleduje až ke statku. Na dvoře chce vidět dívky ze statku, aby jim mohl zkusit střevíc. Doře je střevíček malý a Popelku macecha zavřela do komůrky. Dívka se osvobodí, oblékne si svatební šaty z třetího oříšku a vyjede na Juráškově do polí. Když ji princ dostihne, napoví mu vylustění hádanek a svolí stát se jeho ženou.

Název v angličtině: *Three Nuts for Cinderella*

Poznámky:

Autorství námětu a scénáře zaštitila svým jménem za zakázaného Františka Pavlíčka Bohumila Zelenková.

Profil Briany Čechové najdete [zde](#).

Foto: Jitka Hejtmanová, (c) NFA.